

8. Литовкина В. Н. Жилищное законодательство и Концепция развития гражданского законодательства. *Журнал российского права*. 2010. № 1. С. 47–53.

9. Толстой Ю. К. Жилищное право: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2011. 192 с.

10. Житлове право України: Навч. посіб. / М. К. Галянтич, Г. І. Коваленко. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 480 с.

Банасевич І. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «СПОЖИВАЧ» В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Вперше визначення поняття «споживач» було сформульовано у Хартії захисту прав споживачів, прийнятій XXV сесією Консультативної Асамблеї ЄС 1973 року. Даний документ передбачав, що споживач – це фізична або юридична особа, яка користується товарами й послугами з особистою метою. До таких юридичних осіб Хартія відносить лише асоціації і благодійні фонди, об'єднання ремісників, кустарів і невеликі підприємства.

В українському законодавстві поняття «споживач» отримало своє закріплення у 1991 році із прийняттям Закону України «Про захист прав споживачів», відповідно до якого споживачем визнавався громадянин, який придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб. В 2005 році у Закон України «Про захист прав споживачів» було внесено зміни щодо формулювання поняття «споживач» і зазначену дефініцію було значно розширено в частині формулювання мети придбання товарів (робіт, послуг).

У чинному законодавстві України термін «споживач» вживається досить часто, однак зміст, який вкладає в нього вітчизняний законодавець, різниться. Основним нормативно-правовим актом, який закріплює правовий статус споживача, є Закон України «Про захист прав споживачів». Споживачем за цим законом визнається фізична особа, яка при-

дбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Із цього визначення випливає, що споживачами можуть бути лише фізичні особи, включаючи громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Натомість при застосуванні норм споживчого закону юридичні особи не можуть бути віднесені до категорії споживачів. Окрім того, Закон України «Про захист прав споживачів» не застосовується, якщо фізична особа має статус підприємця і купує, замовляє або використовує товари (роботи, послуги) для ведення підприємницької діяльності. У Господарському кодексі України термін «споживач» використовується для позначення кінцевого отримувача результатів виробничої діяльності господарюючих суб'єктів, тобто сприймається розуміння споживача як учасника економічного ринку. В Законі України «Про рекламу» під споживачами розуміють «невизначене коло осіб, на яких спрямовується реклама», тобто це можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

На сьогодні питання можливості визнання споживачем юридичної особи, яка також може купувати, замовляти чи використовувати товари (роботи, послуги) для задоволення особистих потреб, наприклад, купівля побутової техніки для забезпечення можливості харчування працівників, є дискусійним і залишається відкритим. Слід зазначити, що деякими вченими-цивілістами пропонується споживачами окрім фізичних осіб вважати і юридичні особи (асоціації, благодійні фонди, невеликі підприємства тощо), якщо вони набувають відповідні товари або послуги для своїх працівників [1, с.17].

Очевидно, що пропозиція визнавати споживачами юридичних осіб суперечить одному із основних принципів законодавства про захист прав споживачів – принципу справедливої рівності суб'єктів споживчих правовідносин. Саме з метою встановлення правової рівності економічно нерівних суб'єктів чинним цивільним законодавством підприємець наділений рядом додаткових обов'язків, а споживач – цілою низкою прав. Якщо ж юридичні особи матимуть можливість застосовувати механізм захисту прав споживачів, передбачений Законом України «Про захист прав споживачів», виникне юридична нерівність між зазначеними учасниками цивільних правовідносин.

Відповідна позиція викладена у рішенні Конституційного Суду України від 10.11.2011 року № 15-рп/2011, де зазначено, що споживачу, як

правило, об'єктивно бракує знань, необхідних для здійснення правильного вибору товарів (робіт, послуг) із запропонованих на ринку, а також для оцінки договорів щодо їх придбання, які нерідко мають вид формуляра або іншу стандартну форму. Тому держава забезпечує особливий захист більш слабкого суб'єкта економічних відносин, а також фактичну, а не формальну рівність сторін у цивільно-правових відносинах, шляхом визначення особливостей договірних правовідносин у сфері споживчого кредитування та обмеження дії принципу свободи цивільного договору.

Слід зазначити, що проблема віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до числа споживачів відома і зарубіжним країнам. Так, в Італії до прийняття Споживчого кодексу Італії у 2005 році італійські вчені висловлювали позиції про можливість поширення норм про захист прав споживачів на представників малого бізнесу, ремісників, які розглядалися в якості «слабшої» сторони договору, оскільки між малими і великими підприємствами часто спостерігається економічна нерівність. Однак у ст.3 Споживчого кодексу Італії 2005 року було встановлено, що малі підприємства, ремісники і підприємці, хоча і можуть інколи розглядатися як «слабка» сторона договірних зобов'язань, юридично не можуть користуватися захистом, передбаченим для споживачів [2].

Крім того, як зазначає О. Ю. Черняк, якщо звернути увагу на директиви ЄС щодо визначення прав споживачів у різних сферах, необхідно відмітити, що більшість з них оперують поняттям споживача як фізичної особи, виключаючи юридичних осіб. Учена зазначає, що всі дефініції, наведені у директивах ЄС, не є однаковими, а стосуються лише певного кола відносин, які регулюються ними, тому можна говорити про відсутність чіткого визначення поняття споживача на рівні законодавства ЄС [3, с. 30].

Поряд із дискусією про застосування поняття «споживач» до юридичної особи, виникає питання про поширення норм Закону України «Про захист прав споживачів» на правовідносини за участю фізичних осіб-підприємців. Відповідь на це питання нам дає судова практика. Зокрема, в узагальненні судової практики розгляду цивільних справ про захист прав споживачів звертається увага на відсутність у Законі України «Про захист прав споживачів» критеріїв розмежування використання товару для особистих потреб із використанням його у підприємницькій діяльності чи виконання обов'язків найманого працівника. Наголошується, що непоодинокими є випадки, коли суб'єкт підприємницької діяльності придбавав товар з метою майбутнього використання у підприємницькій діяльності,

але через певні обставини фактично використовував для власних побутових потреб, або навпаки. Тому при вирішенні питання про можливість застосування до спірних правовідносин положень Закону України «Про захист прав споживачів» суду необхідно з'ясувати, для яких цілей використовується придбана продукція: особистих потреб фізичної особи чи її використання пов'язане із підприємницькою діяльністю фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності [4, с. 15].

Список використаних джерел:

1. Білоусов Ю. В., Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу: монографія. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. 239 с.
2. Il codice del consumo commentato / a cura di Maria Castri, Alessandro Palmigia- no. Edizione, 2010. P. 25.
3. Черняк О. Ю. Цивільно-правовий статус споживача у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2011. 230 с.
4. Жайворонок Т. Є., Павловська С. В. Судова практика розгляду справ про захист прав споживачів. Вісник Верховного Суду України. 2013. № 1 (149). С. 15–32.

Баранова Л. Н.,

кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедри громадянського права
№ 1 Національного юридического університета
імени Ярослава Мудрого

ПРЕСЕЧЕНИЕ НЕПРАВОМЕРНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБЪЕКТА ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Право на использование объекта интеллектуальной собственности рассматривается как базовое имущественное право творца.

Другие субъекты, желающие использовать тот или иной результат интеллектуальной, творческой деятельности или приравненные к ним